

Др Слободанка Константиновић Вилић
ванредни професор

ЛИЧНОСТ ПОВРАТНИКА

I

Криминолошка теорија и пракса криминалне политике поклањају посебну пажњу проблему поврата (рецидивизма, повратништва) због тога што је поврат негативна друштвена појава врло тврдокорна и отпорна према свим до сада познатим и примењиваним мерама за спречавање и сузбијање криминалитета. Повећана друштвена опасност поврата у односу на примарни криминалитет огледа се у његовој постојаности, потенцијалној опасности, повезаности са појавама социјалне патологије, криминалној зарази у затворима и групама ван затвора.

Основно питање у криминолошким изучавањима поврата је сазнавање његове узрочности - општих узрока и криминогених фактора који доводе до понављања вршења кривичних дела. Сматра се да је криминогенеза поврата и примарног криминалитета у суштини заједничка (Милутиновић, М. 1976). То значи да на понављање вршења кривичних дела утичу егзогени фактори везани за друштвене околности и утицаје из спољашње средине, као и ендогени фактори - фактори личности повратника. До сада у литератури није изграђена таква концепција етиологије поврата која би представљала опште прихваћено решење. Ипак, створене су неке опште концепције о узроцима поврата као масовне друштвене појаве и појединачног понашања. Према овим концепцијама, узроке поврата треба посматрати на макро и микро плану, кроз деловање материјално економских услова живота, друштвене структуре и неједнакости, постојање различитих социјалних улога и положаја, деловање ужих и ширих друштвених група, неодговарајући пенитенцијарни третман и процес ресоцијализације, утицај затворске заједнице, али и кроз испољавање посебних психолошких процеса и особина личности.

II

Многобројна истраживања поврата потврдила су већ постављену хипотезу да је личност повратника не само неопходан елеменат у сагледавању проблема поврата, већ један од најзначајнијих криминогених фактора поновног вршења кривичних дела. Психолошке особине и карактеристике личности повратника нису одлучујући фактори у јављању криминалног понашања, али свакако имају значај услова, околности која омогућава, олакшава, доприноси његовом испољавању.

Психолошка објашњења узрочности поврата могу се, као и објашњења узрочности примарног криминалитета, груписати око две групе проблема: развој личности до извршења дела и прелазак на дело (Аћимовић, М., 1972). Развој личности зависи од наслеђа, средине, активности појединца, а сам прелазак на дело значи да је личност дошла до одређеног стања (Рот, Н., 1969, Аћимовић, М., 1972). Значајну улогу у јављању поврата имају две психичке особине личности - склоности и навике. Ове две особине личности постоје нарочито код појединих типова повратника, као што су делинквенти из навике, делинквенти по тенденцији, професионални делинквенти и стално осуђивана лица.

Делинквенти из навике почињу са вршењем кривичних дела у раној младости и не пропуштају погодну прилику да изврше кривично дело. Они су друштвено неприлагођене личности код којих се понављањем вршења кривичних дела постепено ствара навика да се криминално понашају. Код ове категорије делинквената навика открива "статичку страну опасног стања, указујући на латентне и перманентне склоности учиниоца за повремено понављање криминалне делатности" (Таховић, Ј., 1961). Делинквенти из навике могу се поделити на праве злочинце - одважне и активне и на делинквенте других особина намењених за споредну улогу. Права "криминална личност" одликује се психолошким цртама као што су егоцентризам, лабилност, агресивност и афективна равнодушност (Пинател, Ж, 1971).

Делинквенти по тенденцији показују склоности и навике да се криминално понашају, али, за разлику од делинквената из навике код којих је криминална склоност више условљена егзогеним (социјалним факторима), код делинквената по тенденцији склоности и навике настају услед ендогених (унутрашњих) фактора. Покретачи криминалних тенденција везују се за елементе конституције, нагона или за биолошке

потребе. Ови биолошко-психолошки услови најчешће су наследни или потичу од рођења, мада могу настати због повреда, болести, инфекција (Гриспињи, 1953). Категорија делинквената по тенденцији приближава се често категорији делинквената психопата. Повратници са криминалним тенденцијама су душевно здрави и способни за свест и хтење, али су аморални, безобзирни, отупелих осећања (Таховић, Ј., 1961).

Код професионалних делинквената "професионалност је посебна врста навике (у смислу истрајности у вршењу кривичних дела) и решености да се вршењем кривичних дела створе средства за живот" (Таховић, Ј., 1961). Професионални делинквенти криминалну активност обављају у виду заната, као своје стално занимање, професију која им обезбеђује средства за егзистенцију и представља извор прихода. Схватајући криминалитет само као начин да се дође до новца, професионални криминалци не осећају грижу савести због извршеног кривичног дела, њихове социјалне вредности су социопатског порекла.

Имајући у виду карактеристику повратника да тешко подносе спољашње притиске и конфликте у својој средини, психоаналитички оријентисани писци извели су закључак да се ради о фрустрираним лицима, да фрустрације потичу из раног детињства, да је код њих снижен праг толеранције на фрустрације, због чега радо прихватају агресију као одбрану. У погледу темперамента, сматра се да су делинквенти који понављају криминалну активност из категорије људи који брзо реагују, осетљиво и афективно, то су лица колеричног и донекле меланхоличног темперамента (Милутиновић, М., 1976).

Према неким анализама психолошких карактеристика личности повратника, повратници показују недовољну истрајност у раду, склони су лаком и површном расположењу, тако да су некад сасвим равнодушни и незаинтересовани, а некада агресивни. Временом врше кривична дела као "рутинску склоност са срачунатим ризиком" и све већом безобзирношћу. Систематски планирају извршење кривичног дела, својим понашањем остављају утисак снажне и отпорне личности посебно опасне. Међутим, та агресивност, безобзирност и бруталност представљају израз слабости саме личности, слабе структуре личности која се продубљује са сваким новим извршеним кривичним делом (Хиндерер, Х., 1974).

На основу испитивања Криминолошке секције при Националном превентивном центру у Италији, закључено је да повратници за разлику од примарних учинилаца показују "слабије стваралаштво, слабију контролу фантазија, висок

степен стереотипности, висок степен истрајности, учесталију појаву дефектних интелектуалних својстава, већу сумњичавост и агресивност прама околини, чешће депресивне сметње и реакције, мањи степен осећања кривице и слабију прогнозу" (Феракути, Ф., 1969).

Истраживања вршена у КПД у Марибору и Игу показала су да су код повратника уочене следеће карактеристике: нижи ниво интелигенције у односу на неосуђивана лица, стереотипност у реаговању, слабији ставови у породичној, здравственој, емоционалној и професионалној прилагођености, као и несразмера између реалних могућности за вођење криминалног живота и вредности користи из кривичних дела која врше.

У многобројним истраживањима рецидивизма констатовано је да велики број повратника има психопатску структуру личности, која доста доприноси њиховом криминалном понашању (Водинелић, В., 1972). Повратници са психопатском (социопатском) структуром личности одликују је посебним манифестацијама понашања и то: у афективној области (импулсивно-експлозиван, насилан, раздражљив, антисоцијалан) и морално етичкој области (асоцијалан, безосећајан-егоист и поводљив). Сем тога, ови делинквенти врше самоповређивање (вешањем, тровањем, резањем, гутањем страних тела) и тетовирање.

Међу вишеструким повратницима могуће је као посебну категорију разликовати "стално осуђивана лица", оне вишеструке повратнике који вршење кривичних дела понављају одмах по изласку из казнено-поправне установе, не показују прилагодљивост животу на слободи, поново врше једно или више кривичних дела и доспевају у исту или другу установу. У установама за извршење казне лишења слободе, које су им временом постале једини дом, проводе знатан део година, почев од малолетства, преко година пуне зрелости и снаге до старости. Карактеристике личности ове категорије повратника, дефинисане на основу истраживања популације вишеструким повратника у установама за извршење казне лишења слободе (Константиновић Вилић, С., 1977), су: безобзирност, егоцентричност, егоизам, агресивност, неистрајност, површност, емоционална незрелост, емоционална нестабилност, слаба Его перцепција, психопатска структура. Наведене карактеристике личности значајно су допринеле сталном вршењу кривичних дела, посебно када се ради о лицима која су понављала вршење имовинских кривичних дела.

С обзиром на број кажњивих радњи међу вишеструким повратницима разликују се "суперкриминалци" (око 10-15% вишеструких повратника) чија се навика за криминалним понашањем испољава у великом броју извршених кажњивих радњи (кривичних дела, прекршаја, престапа). Они не само да се више пута криминално понашају, већ је број кажњивих радњи које они изврше знатно већи него код осталих вишеструких повратника. Имајући у виду податке о броју кажњивих радњи ове категорије вишеструких повратника, дошло се до закључка да је повећање обима савременог криминалитета последица не само повећања броја повратника, већ броја кривичних дела која они изврше (Гасен, Р., 1990).

Посебне карактеристике личности повратника описиване су и код других категорија повратника. (Кудрјавцев. В. И., Зминов В. Е.). Повратници антисоцијалног типа су најопаснији и најактивнији, посебно опасни професионални криминалци који чине 40% укупног броја рецидивиста. Повратници ситуационог типа одликују се променљивим понашањем према друштвеним вредностима, непостојањем одговарајућих моралних принципа и преовлађивањем социјално негативних квалитета над позитивним. Сам карактер престапа тих лица у великој мери зависи од криминогене животне ситуације у којој су се нашли. У општој маси повратника повратници ситуационог типа заступљени су са 30-35%. Повратници асоцијалног типа карактеришу се фактичким "распадом личности", ограниченим интелектуалним способностима, примитивним мотивима, психопатском структуром личности, губитком позитивних социјалних позиција. Њихова способност вршења кривичних дела је огромна и круг дружења ограничен на такође деструктивне личности.

III

У криминолошким изучавањима карактеристике личности повратника посматрају се и у оквиру мотивационе сфере, моралне и правне свести и социјалног положаја. (Кудрјавцев, В. И., Зминов, В. Е.).

Истраживања показују да су код повратника мотиви вршења кривичних дела мање разноврсни него код примарних извршилаца. Доминирајући мотив је мотив користољубља заснован на задовољењу материјалних потреба. Већина повратника води асоцијалан начин живота, иако су у годинама најбоље радне способности (25-44). Они имају негативан став према друштвено корисном раду, живе паразитским начином

живота, а да би задовољили материјални интерес који преовлађује над духовним, понављају вршење кривичних дела. Остали мотиви вршења кривичних дела код повратника су: освета, љубомора, завист, огорченост, афективан бес, утицај других лица, отклањање препрека, сакривање другог преступника. Често прекомерна употреба алкохола доводи до јављања криминалних мотива агресивности и насиља. Истраживања су показала да је извршење већине кривичних дела од стране повратника повезано са постојањем алкохолизма. Страст за алкохолом представља основно обележје личности већине вишеструких повратника, која због тога постаје агресивна, деструктивна и деградирана.

Код повратника је морална свест повезана са измењеним моралним особинама. Она се заснива на доминирању похлепе, егоизма, грамзивости, себичности, освете и зависти. Повратнике одликује несамокритичност, самооправдање онога што су извршили, нада да неће бити откривени и кажњени или да ће успети да избегну кажњавање. Захваљујући доминирајућем егоизму и неприхватању позитивних моралних вредности, већина оних повратника који понављају вршење имовинских кривичних дела сматра своје радње оправданим, а откривање случајним.

Повратнике, који врше кривична дела са елементима насиља, карактерише висока оцена сопствене личности уз подцењивање живота, части и достојанства других лица. Они насиље сматрају одговарајућом и оправданом реакцијом на понашање жртве.

Код саобраћајних делинквената рецидивиста запажене су као доминантне карактеристике личности: инфериорна интелектуална способност, типично младалачки карактер, егоцентризам, агресивност, антисоцијалност, социјална неодговорност (Mc Farland). У америчкој литератури сматра се да највећи број саобраћајних делинквената рецидивиста показује емоционалну неприлагођеност. Возачи склони незгодама - хронични саобраћајни делинквенти, склони су отклањању ауторитета и ограничења, непријатељски се односе према ауторитету и онима који га примењују, нису социјално адаптирани, понашају се на емоционално нестабилан начин, показују тенденцију непостојаности у запослењу, многи игноришу друштвена правила која су им наметнута (Ларсен). Постоји психолошка сличност између хроничних саобраћајних делинквената и делинквената општег типа, јер су асоцијални, имају негативан однос према ауторитету и потребу да "буду важни", док је разлика у томе што је код саобраћајних делинквената рецидивиста потребно мењати ставове и

понашање, а код делинквената општег типа је потребно утицати на промене личности (Шепаровић, З., 1985.).

За разлику од лица која не врше кривична дела и поштују закон, повратници много боље познају законске прописе, али је њихово знање формално и једнострано. У свести повратника постоји неприхватање правног и социјалног значења правних прописа и санкција за њихову повреду. Већина повратника сматра своје понашање правно и друштвено прихватљивим и не плаши се кажњавања. Према једном истраживању (Кудрјавцев, В. И., Зминов, В. Е.) већина испитиваних повратника признала је да су схватили кривичноправни карактер сопствених поступака а 43% о томе уопште нису размишљали. Недостатак правне свести повратника огледа се и у томе што је већина испитиваних повратника (52%) изјавила да су своје циљеве могли да остваре другим, законитим путем, четири пута мање било је оних који су изјавили да је једино било могуће да путем престапа остваре своје намере. Став повратника према кажњавању разликује се зависно од броја осуда и врсте кривичних дела извршених у поврату. Већина повратника са мањим бројем осуда прихвата да је кажњавање праведно, за разлику од повратника који су више пута били осуђивани и који кажњавање сматрају сасвим неоправданим. Праведност кажњавања чешће признају повратници осуђивани за имовински криминалитет за разлику од повратника осуђиваних за криминалитет насиља.

Сем навике и склоности за вршењем кривичних дела, повратници испољавају девијантно понашање што опредељује њихов маргинални социјални положај. Истраживања показују да је обим девијантног понашања повратника два до три пута већи од обима кривичних дела која су извршили. Најчешћи облици девијантног понашања су алкохолизам, наркоманија, беспослицење, сексуалне девијације. Асоцијалност повратника огледа се и у томе што се друже искључиво са лицима сличног девијантног понашања, сличних криминалних биографија, раније осуђиваним и лишаваним слободе, члановима криминалних преступничких група, под чијим утицајем настављају са криминалним понашањем.

Овакав социјални положај повратника одражава се на сферу њихових породичних односа. За већину повратника карактеристично је да не заснивају чврсте породичне везе или ако их заснивају то чине са лицима која имају сличне ставова и понашања. Односи између чланова породице су поремећени, што негативно утиче највише на малолетне чланове породице. Распад породице код повратника је много чешћи него код

примарних извршилаца и повећава се сразмерно порасту броја осуда. Асоцијално понашање повратника у области породичних односа испољава се у томе што они не извршавају своје породичне и родитељске обавезе, насилнички се понашају, физички и психички малтретирају чланове породице најчешће под утицајем алкохолизма, младе чланове породице упућују у занат коцкарских игара, проституцију, алкохолизам, наркоманију и вршење кривичних дела.

IV

Карактеристике личности повратника посматрали смо на узорку од 129 повратника који су се у време истраживања (мај 1995. г.) налазили у Казнено поправном дому у Нишу. Податке смо прикупљали посредним посматрањем - прегледом личних листова или досијеа повратника. Узорак је обухватио повратнике чија је последња осуда била за крвни деликт, а прикупљени подаци су се односили на ранију осуђиваност, број ранијих осуда, узраст, занимање, запосленост, школску спрему, психичке карактеристике личности (интелигенција, емоционална зрелост, емоционална стабилност, неуротичност, екстравертност, интравертност, психопатије), мотиве извршења дела, алкохолисаност у време извршења дела.

Највећи број повратника обухваћених истраживањем извршио је кривично дело убиства (88 или 68,22%), убиства у покушају (17 или 13,18%) и тешке телесне повреде (9 или 6,98%). Неколико повратника је извршило два кривична дела: убиство и покушај убиства (4 или 3,10%), убиство и крађу (1 или 0,77%), тешку телесну повреду и силовање (1 или 0,77%), лаку телесну повреду и тешку телесну повреду (1 или 0,77%) и убиство и силовање (1 или 0,77%). Остали повратници из узорка осуђени су због убиства на мах (2 или 1,55%), убиства из нехата (2 или 1,55%), убиства у прекорачењу нужне одбране (2 или 1,55%) и тешке телесне повреде квалификоване смрћу (1 или 0,77%). Сматрали смо да је овај узорак повратника довољно репрезентативан за утврђивање карактеристика личности повратника, јер се ради о лицима која су извршила најтежа кривична дела нападом на основне вредности - живот и телесни интегритет човека, па је испитивање њихове личности у судском поступку и пеналном третману било свеобухватније од испитивања личности повратника код којих је последња осуда била због имовинског криминалитета или неког другог облика криминалитета. У време истраживања у КПД у Нишу било је 316 повратника, тако да у односу на тај број повратника, није занемарљив проценат повратника осуђених због крвног деликта 40, 85%.

У криминолошкој литератури се наводи да је постојање склоности и навике за вршењем кривичних дела једна од основних карактеристика личности повратника. У циљу утврђивања да ли код повратника у узорку постоје формиране склоности и навике за истим обликом криминалног понашања, упоређивали смо њихово раније и последње криминално понашање. Утврдили смо да је од 129 повратника чија је последња осуда била за крвни деликт, 74 или 57,36% раније извршило крвни деликт или деликт са елементом насиља.

Табела 1.

Раније крим. понашање %	Посл. крим. понашање	Број	пов.
лака телесна повреда (угрож. опасн. оруђем, насил. понашање)	убиство (на свиреп и подм. начин, убиство у покушају)	18	24.32
тешка телесна повреда (силовање, лака телесна повреда, убиство у прекорачењу нужне одбране)	убиство (из ниских побуда, из безобз. освете, убиство у покушају)	12	16.21
силовање (покушај обљубе, малол. лица, обљуба над немоћ. лицем, лака тел. повреда)	убиство (на свиреп и подм. начин, силовање)	9	12.16
убиство у покушају (лака тел. повреда, убиство у покушају, тешка тел. повреда)	убиство (на свиреп и подм. начин, убиство у покушају)	7	9.45
учествовање у тучи (тешка тел. повреда)	убиство (убиство у покушају)	6	8.10
урож. опасним оруђем при тучи или свађи, ургож. сигурности	убиство (убиство у покушају, убиство на мах)	4	5.40
насилничко понашање	убиство (нас. понаш., лака телесна повреда)	3	4.05
убиство (убиство на мах, силовање)	убиство	3	4.05
лака телесна повреда	тешка телесна повреда	3	4.05
разбојништво (тешки случајеви разбој. и разбој. крађе)	убиство (убиство на мах)	2	2.70
тешка тел. повреда	убиство	2	2.70
тешка тел. повреда и силовање	тешка телесна повреда и силовање	2	2.70
тешка телесна повреда	тешка телесна повреда	1	1.35
лака тел. повреда, убиство	тешка телесна повреда	1	1.35
убиство и убиство у покушају	убиство	1	1.35
	Укупно	74	100%

Повратници по правилу имају низак степен образовања, што даље условљава да су без занимања и запослења. Од 129 повратника обухваћених истраживањем без школе или са четири разреда основне школе био је 51 повратник, незапослених или повремено запослених било је 60 повратника а код 54 је констатовано да су неквалификовани радници.

Табела 2.

Занимање	Број	%
НКВ	54	41.86
КВ	28	21.70
Службеник	3	2.32
Маш. инжењер	1	0.77
Земљорадник	29	22.48
Пензионер	14	10.87
Укупно	129	100

Табела 3.

Запосленост	Број	%
Незапослени	24	18.60
Повремено ради	36	21.91
Стално запослени	26	20.15
Били стално запослени	14	10.87
Земљорадници	29	22.48
Укупно	129	100

Табела 4.

Школска спрема	Број	%
Без школе	13	10.08
4 раз. осн. шк.	38	29.46
6 раз. осн. шк.	5	3.87
8 раз. осн. шк.	36	27.91
КВ - занат	27	20.93
Средња шк. спр.	6	4.65
Виша шк. спр.	2	1.55
Војна школа	1	0.77
Нема података	2	1.55
Укупно	129	100

Табела 5.

Узраст	Број	%
До 20 год.	1	0.77
20-24	14	10.87
25-29	19	14.73
30-34	18	13.95
35-39	14	10.87
40-44	19	14.73
45-49	7	5.43
50-54	13	10.08
55-59	4	3.10
60-64	11	8.53
65-69	5	3.86
Преко 70	4	3.10
Укупно	129	100

Подаци о узрасту повратника показују да су најзаступљеније старосне група од 25-29 и 40-44 година. Изненађујуће је велики број повратника до 24 године старости, што показује да су они још у раној младости, као малолетници, почели са криминалним понашањем и да се њихова криминална каријера даље развија.

Од психичких својстава личности повратника једино је интелигенција испитивана у већем броју случајева, док су остале компоненте као што су емоционална зрелост, емоционална стабилност, неуротичност, психопатије и мотиви, испитивани у знатно мањем броју случајева. Може се констатовати да испитивање личности повратника, који су обухваћени пеналним

третманом, није било свеобухватно. Док је у неким случајевима налаз психолога или психијатра био аналитичан са низом потребних података, у већини случајева, сем података о интелигенцији, нема података о осталим психичким својствима личности. Како је познавање личности повратника од посебног значаја како за криминалну етиологију тако и за примену третмана и превентивно деловање, непоходно је да психолошке анализе буду много потпуније и детаљније.

Табела 6.

Интелигенција	Број	%
Просечна	60	41.51
Доња граница просека	13	10.08
Ниска - испод просека	33	22.58
Ментална заостал.	8	6.20
Без података	15	11.63
Укупно	129	100

Табела 7.

Емоционална зрелост	Број	%
Потпуна или просечна	25	19.38
Емоционална незрелост	35	27.13
Без података	69	53.49
Укупно	129	100

Табела 8.

Емоционална стабилност	Број	%
Просечна	1	0.77
Емоционална нестабилност	21	16.28
Без података	107	82.95
Укупно	129	100

Табела 9.

Неуротичност	Број	%
Лак степен	9	6.98
Средњи степен	29	22.48
Висок степен	36	27.91
Без података	55	42.63
Укупно	129	100

Према подацима из досијеа повратника, највише је оних са просечном интелигенцијом, више је емоционално незрелих од просечно или потпуно емоционално зрелих, емоционална нестабилност је заступљенија од емоционалне стабилности, висок степен неуротичности постоји код већине повратника, екстравертност је констатована у 8 случајева, интравертност у 9 случајева, а психопатска структура личности запажена је код 42 повратника.

Мотиви криминалног понашања повратника из узорка били су различити, али је најчешћи повод за испољавање криминалног понашања била свађа која је претходила сукобу између извршиоца и жртве.

Табела 10.

Емоционална зрелост	Број	%
Освета	23	17.87
Свађа	29	22.48
Љубомора	11	8.53
Мржња	14	10.85
Користољубље	3	2.32
Одбрана имовине	1	0.77
Освета, мржња, љубомора	1	0.77
Жеља за истицањем	2	1.55
Јака раздраженост	1	0.77
Користољубље, освета, мржња	1	0.77
Без података	43	33.33
Укупно	129	100

Код неких повратника констатовано је да су извршили кривично дело под утицајем алкохола. Таквих повратника било је 39 или 30,23%. Код њих је утврђен лак степен алкохолисаности (5 или 3,87%), средњи степен алкохолисаности (1 или 0,77%), почетна опијеност (1 или 0,77%), алкохолисано стање (19 или 14,73%), токсична алкохолисаност (5 или 3,87%), алкохолизам (1 или 0,77%), повремена употреба алкохола (1 или 0,77%), пијанство са битно смањеном урачунљивошћу (6 или 4,67%).

Неколико случајева из истраживаног узорка повратника показује да су карактеристике личности деловале као значајан ендогени фактор поновљене криминалне активности.

Повратник Н. И. (47 година) раније је два пута био осуђиван за имовински криминалитет, последње дело које је извршио је двоструко убиство. Психијатријско вештачење је показало да није био у стању страха и препасти, да је стање његове свести било без психопатолошких испада и да је урачунљив. Приликом испитивања од стране психолога констатовано је: имао је лоше детињство, мајка ментално заостала, не зна за оца, чувале су га баба и тетка. Васпитно је запуштен, као малолетник од 17 година био је у васпитно-поправном дому због крађе. У средини где је живео наилазио је на подсмех и провокације, тако да је подстицан као агресиван и ратоборан, спреман да се физички обрачунава. У стањима напетости долази до излива гнева и веће агресивности, јер је у нормалним условима ментално површан и недовољно критичан и реалан. У његовом понашању има заосталих схватања и

регресивности, што указује и на примитивни менталитет. У последњем делу које је извршио има осветничког, планираног. Нема трунке кајања и гриже савести, што указује на недоследну и неискрену особу. Постоји висок степен неуротичности са израженим анксиозним, фобичним, депресивним, агресивно-импулсивним и агресивним тенденцијама. Овај налаз указује на тежи конфликт личности, као и на конфликте у социјалној средини. Доминира агресивност и компулсивност, као и неуротичне промене карактера и емоционална лабилност. Емоционална зрелост је на нивоу младалачке зрелости, ради се заправо о емоционално незрелој личности. У емоционалном испољавању има афективности, агресивности, повећане осетљивосри, свадљивости. Толеранција на фрустрације је ниска, реакције вербалне и физичке су интензивне. Доминирају негативне емоције. Свадљив, егоиста, некооперативан, импулсиван, површан, а жели доминацију. По природи личности више интровертан, егоцентрич, није склон ауторитету, недоследан, тврдоглав.

Повратник Ј. Р. (40) раније је покушао да убије оца тако што му је маказама извадио око а последње извршено кривично дело је двоструко убиство - убио је оца и мајку чекићем. Убиству је претходила дуготрајна нетрпељивост коју је испољавао према родитељима, често се са њима свађао и тукао их. Према налазу и мишљењу вештака психијатра у време извршења дела урачунљивост је била смањена, али не битно. У извештају психолога се констатује да се ради о личности код које су изражене менталне сметње услед употребе алкохола и дементних појава. Висок степен неуротичности, доминира инхибиторност, депресивност, агресија, импулсивност, параноидност. Емоционално је незрела личност, склон је агресивним импулсима и то изненада, без разлога. Психички налаз: депресија реактивна. У породици је био нежељен. Није радио, био је терет родитељима, због агресивног понашања у породици је изазивао страх. Жене су га напуштале, деца избегавала, родитељи стрепели, а комшије заобилазиле. Мотив дела је освета према родитељима, али је услов за испољавање његовог криминалног понашања душевна неспособност и немогућност успостављања социјалног контакта.

Вишеструки повратник Р. С. (32 године) имао је раније десет осуда због различитих кривичних дела (имовински криминалитет, насилничко понашање). У КПД је због убиства, телесне повреде, насилничког понашања, угрожавања саобраћаја. Са девијантним понашањем почео од 11 године, живео је у нездравој породичној клими, отац алкохоличар,

малтретирао је породицу, тако да је био препуштен улици. Интелигенција је на нивоу интелектуалне тупости. У извештају психолога даље се наводи: код испитаника је тешко пробити свет апсурда, налази се у таквом стању "ни тамо ни овамо", понављајући неславни период, генезу кроз коју је прошао, са мало наде за боље дане. Арогантан је и груб, бахат у понашању, индиферентан према социјалним нормама, неосетљив, нестабилан у свом владању и понашању. Развио се у веома агресивну личност са ниским нивоом фрустрационе толеранције, реагује брзо и импулсивно. Он је структурирани делинквент са видљивим знацима неуротичности.

Повратник К. Д. (43) био је осуђен због проневере. Осам година после осуде за ово дело, извршио је убиство једног лица и убиство у покушају другог лица у кафани у стању алкохолисаности. У налазу вештака неуропсихијатра констатује се да је постојала битно смањена урачунљивост. Даље се у налазу вештака наводи: атмосфера у кафани била је пријатна и опуштена. Већина људи била је под дејством одређене еуфоричности, као и оштећени који су седели и наручивли песме. Наизглед пријатељски сусрет претворио се у непријатељство и манифестовао агресивно понашање. Типично је примарно агресивно понашање жртве која је била претходно испровоцирана вербалним увредама оптуженог, које су код жртве пробудиле унутрашњу енергију и отклониле инхибицију агресивног понашања. После испровоциране агресије оштећених долази до секундарно агресивног понашања оптуженог као одговор на примарну агресију. Пауза између примарне агресије жртве и секундарне агресије оптуженог била је набијена јаким осећањем унутрашње психичке напетости због осећања немоћи, инфериорности, поражености, увређености, физичке угрожености због задобијених јаких удараца у пределу лица. Алкохолисаност од 1,69 промила у крви у моменту догађаја, пијанство средњег степена, утицало је на уклањање инхибиторних фактора за агресивно понашање. Због свега тога, способност оптуженог да схвати аначај свога дела и управља поступцима биле су смањене до степена битно, јер је оптужени био лишен вољног избора мотива - пружити отпор или одустати.

L'INDIVIDUALITE DU RECIDIVISTE

Résumé

L'individualité du récidiviste est un facteur important de l'étiologie du récidivisme. Les caractéristiques psychologiques et les caractéristiques de la personne du récidiviste ont l'importance de la condition, de la circonstance qui rend possible, qui contribue, qui facilite la répétition du comportement criminel. De nombreuses études des caractéristiques du personnage du récidiviste démontrent que chez la majorité des récidivistes ont été remarqués: le manque de scrupules, l'égoïsme, l'agressivité, l'instabilité émotionnelle et les autres caractéristiques des individus de la structure psychopathologique, ainsi que des habitudes et des inclinations pour le comportement criminel. Les récidivistes ayant commis des délits de sang ou les autres délits avec la pratique de la violence (echantillon étudié de 129 récidivistes) étaient en majeure partie d'un âge entre 25-29 ans et entre 40-44 ans, ils étaient des ouvriers non qualifiés, avec quatre ou huit années de scolarité à l'école primaire, ils avaient travaillé temporairement et possédaient une intelligence médiocre et un haut degré de névrosité.